

SUVREMENA AUSTRIJSKA SOCIJALNA HISTORIJA*

Socijalna historija u Austriji predstavlja danas svakako najprogresivniji dio historijske znanosti u toj susjednoj državi. Njezina raznolika usmjerenja i relativna kvantiteta ostvarenih priloga očito dokazuju da male historiografije ne trebaju nužno zaostajati za velikima, te da i one mogu stvoriti rezultate važne za historijsku znanost uopće.

Nakon poticaja što ga je, naročito u organizacijskom pogledu, osnivanjem Instituta za privrednu i socijalnu povijest na Univerzitetu u Beču, socijalnoj historiji pružio Alfons Dopsch, prvi je veliki zaokret u izboru tema i metodološkog pristupa učinio Otto Brunner. U svojim je radovima, koji su i za danas još aktivnu generaciju historičara predstavljali temelj socijalne historije, obrađivao probleme agrarne povijesti, ali je ujedno unio i elemente obiteljske povijesti.¹ Zbog svojih političkih uvjerenja napustio je nakon rata Austriju i prešao u SR Njemačku, gdje je nastavio rad na ranije započetim temama. Iako produkte njegove znanstvene djelatnosti u ovoj fazi valja ubrojiti u njemačku historiografiju, ipak je potrebno spomenuti Brunnerovo sudjelovanje u izradi velikog leksikona temeljnih historiografskih termina ili, drugačije, »političko-socijalnog govora«.² Do sada je objavljeno pet svezaka (do »Soz«) tog kapitalnog djela u kojemu se na iscrpan i sistematičan način objašnjavaju važni pojmovi kojima su označene povijesne pojave, strukture i procesi. Iako objavljeno u SR Njemačkoj, djelo je dio austrijske historiogra-

* Ovaj se prikaz na neki način nadovezuje na onaj što ga je prije jedanaest godina dao Michael Mitterauer u Časopisu za suvremenu povijest (O položaju ekonomske i socijalne historije u Austriji, ČSP II, 1975), pa stoga neću ponavljati ondje izneseno. Istu je temu za razdoblje 1945—1975. obradio Herbert Matis (Sozial- und Wirtschaftsgeschichte in Österreich, Geschichte und Gesellschaft, Sonderheft 4, Göttingen s. a.), a na predstavljanju najnovije faze austrijske socijalne historije upravo radi Joseph Ehmer iz bečkog Instituta za privrednu i socijalnu povijest, kome ujedno zahvaljujem na mnogim dragocjenim obavijestima koje mi je pružio.

¹ Aufgaben der Wiener Stadtgeschichte, Monatsblatt des Vereins für Geschichte der Stadt Wien, XII/1930; Land und Herrschaft, Grundfragen der territorialen Verfassungsgeschichte Südostdeutschlands im Mittelalter, Wien 1939, Darmstadt 1973²; Sozialgeschichtliche Forschungsaufgaben erörtert am Beispiel Niederösterreich, Wien 1948; Adeliges Landleben und europäischer Geist, Salzburg 1949; Das »ganze Haus« und die alteuropäische »Ökonomik«, Zeitschrift für Nationalökonomie, 13/1950; Neue Wege der Sozialgeschichte, Vorträge und Aufsätze, Göttingen 1956.

² Geschichtliche Grundbegriffe, Historisches Lexicon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland, ur.: Werner Conze, O. Brunner i Reinhart Koselleck, Bd. 1—5, Stuttgart 1972—1984.

fije ne samo po jednom od svojih urednika nego i po tome što je relativno teško napraviti jasnu granicu između njemačke i austrijske povijesne znanosti: austrijski povjesničari, u nedostatku vlastitih časopisa i uslijed nezainteresiranosti ili nekog drugog razloga vlastitih izdavača, veliki dio članaka i knjiga objavljuju u SR Njemačkoj. To »pečalbarenje«, uza sve bolju metodološku pripremljenost austrijskih povjesničara, a dakako i istovjetan jezik, polako ali sigurno donekle briše granice između obiju historiografija.

Brunner je svojim radovima iz gradske povijesti, strukture obitelji, lokalne historije, mentaliteta i same teorije socijalne historije postavio temelje daljnjem razvoju osnovnih tema austrijske socijalne historiografije: *povijesti gradova*, *povijesti obitelji*, *povijesti radništva*, *povijesti žena* i, u krajnjoj liniji *usmenoj historiji (Oral History)*, najmlađoj i najdinamičnijoj grani socijalne historije naših susjeda.

S intenzivnijim i suvremenijim proučavanjem strukture i povijesti obitelji (Familiengeschichte) započelo se u Austriji sedamdesetih godina. Trojica članova spomenutog bečkog instituta: Rheinhard Sieder, Michael Mitterauer i Joseph Ehmer, koji se uključio nešto kasnije (1977), započela su tada s projektom prikupljanja i obrade popisa stanovnika iz čitave Evrope. Bio je to za austrijsku historiografiju i prvi korak u usvajanju kvantitativnih metoda i kompjutorizacije, jer su se istraživači, naravno, susretali s opsežnim serijama podataka. U početku su se zadovoljavali presjecima obitelji u trenutku sastavljanja popisa, da bi zatim uvidjeli potrebu za izučavanjem njihove dinamike i razvoja. Projekt pod nazivom »Familie im sozialen Wandel« sastoji se od više potprojekata i danas se uglavnom privodi kraju. Za nas je posebno zanimljivo da je projektom obuhvaćen i obrađen popis stanovnika Zagreba iz 1857.³

Za rezultate ovoga projekta pokazali su interes i izdavači i urednici inozemnih časopisa, naročito s engleskoga govornog područja, što je omogućilo austrijskim historičarima da preskoče lokalne granice, pa čak i one šire, nametnute jezikom, i učine prodor u svjetsku historiografiju.⁴

³ J. Ehmer, Die Herkunft der Handwerker in überregionalen städtischen Zentren: Zürich, Wien und Zagreb zur Mitte des 19. Jahrhunderts, rukopis za knjigu Familienstruktur und Arbeitsorganisation in ländlicher Gesellschaft, ur. J. Ehmer i M. Mitterauer, Böhlau Verlag.

⁴ R. Sieder-M. Mitterauer, The Developmental Process of Domestic Groups: Problems of Reconstruction and Possibilities of Interpretation, Journal of Family History III/1979; Mitterauer-A. Kagan, Russian and Central European Family Structures: a Comparative View, Journal of Family History I/1982; Sieder-Mitterauer, The European Family. Patriarchy to Partnership from the Middle Ages to the Present, Oxford 1982 (njem. izvornik: Vom Patriarchat zur Partnerschaft. Zum Strukturwandel der Familie, München 1977); Sieder-Mitterauer, The Reconstruction of the Family Life Course: Theoretical Problems and Results, u: Family Forms in Historic Europe, ur. R. Wall, Cambridge 1983; Mitterauer, Illegitimität in Europa. Historische Bedingungen in Familienverfassung, Wertsystem und Arbeitsorganisation, u: Geschlechtsreife und Legitimation zur Zeugung, ur. E. W. Müller, Verlag Karl Aber, Freiburg/München, s.a.; isti, Ledige Mütter. Zur Geschichte unehelicher Geburten in Europa, Beck-Verlag, München 1983.

Zasebno je, uže područje ove problematike, kojim se osobito bavi Mitterauer, a kojem je u izvjesnoj mjeri posvećen i citirani Ehmerov rukopis, uloga kućne posluge u funkcioniranju obitelji (tzv. evropski obiteljski obrazac), za razliku od porodičnih organizacija u kojima posluge nema (npr. naše zadruge). Nažalost, dok je s jedne strane očita težnja austrijskih, pa i drugih historičara obiteljskih struktura, da u svojim proučavanjima, bezuvjetno komparatistički-ma, obuhvate i naše područje, koje je zbog prelamanja dviju navedenih obiteljskih tvorbi posebno zanimljivo, s druge je strane očigledan nedostatak interesa naših historičara za slična istraživanja.

Krajem sedamdesetih godina Rheinhard Sieder napušta rad na kvantifikaciji i uplovljava u vode dotad malo poznate *usmene historije*.⁵ Bilo je to područje dvojakih mogućnosti: zbog karaktera izvornog materijala, usmenih svjedočanstava, istraživač se mora ograničiti na ovo stoljeće, no zbog sasvim novog pristupa može birati najraznovrsnije teme istraživanja. Metoda rada na usmenoj historiji nameće izvjesno ograničenje u pogledu broja osoba čije se izjave (u usmenom ili pismenom obliku) mogu podvrći istraživanju, pa je stoga moguće ispitivati samo male grupe. Sieder se opredijelio za radničke porodice u Beču na početku stoljeća, povezavši time dvije velike teme austrijske socijalne historije: već spominjanu historiju obitelji i historiju austrijskog radništva.⁶ Ubrzo mu se i na tom poslu pridružio Mitterauer, a zatim se priključio niz mlađih suradnika, ili točnije suradnica: Christa Hämmerle, Therese Weber, Elisabeth Wappelshammer, Eva Tesar. U suradnji sa studentima, započelo je sistematsko prikupljanje sjećanja, provođeno na dva načina. Isprva su se u okviru obrazovanja odraslih osoba organizirali razgovori pripadnika starije generacije sa studentima, uvijek o zadanoj temi: djetinjstvo, rad, brak, odgoj... Ti su razgovori potakli niz starijih da zabilježe svoje uspomene, pri čemu su mnogi, unatoč niskoj naobrazbi, pokazali zavidnu razinu pismenog izražavanja. Naposljetku je Mitterauer u okviru svog instituta započeo sa sistematskim prikupljanjem autobiografija ili biografija običnih ljudi, stvorivši u tri godine izvanredno zanimljiv arhiv s preko dvije stotine biografskih zapisa. Njihova je znanstvena obrada već započela, ali se pojačao i rad na prikupljanju novih. Odaziv javnosti bio je nedvojbjen: prvi program austrijskog radija ustupio je termine za čitanje autobiografija i metodoloških uputa kako i što treba zapisivati, koje su u okviru programa Ministarstva za prosvjetu, umjetnost i sport »Model medijskog povezivanja« tiskane u obliku opširnog i dobro opremljenog prospekta.⁷ Ugledni izdavač Böhlau pokrenuo je seriju pod nazivom »Da ne bude zaboravljeno...«, u kojoj je objavljeno

⁵ R. Sieder — G. Pirhofer, Zur Konstitution der Arbeiterfamilie im Roten Wien. Familienpolitik, Kulturreform, Alltag und Ästhetik, u: Historische Familienforschung, Frankfurt a/M 1982.

⁶ Npr.: Sieder, »Vata, derf i aufstehn?«, Kindheitserfahrungen in Wiener Arbeiterfamilien um 1900, u: Glücklich ist, wer vergisst...? Das andere Wien um 1900, ur. H. Ch. Ehalt, G. Heiss i H. Stekl, Hermann Böhlau Nachfolger, 1986.

⁷ E. Wappelshammer — Th. Weber, Modell Medienverbund. Auch Lebensgeschichte ist Geschichte, TR-Verlagsunion, Wien 1985.

nekoliko knjiga autobiografija popraćenih komentarima historičara.⁸ Iako se sada više pažnje posvećuje nekadašnjim radnicima, šegrtima, sluškinjama . . . , projekt predviđa sakupljanje uspomena pripadnika svih društvenih slojeva, jer je to jedini način što potpunijeg rekonstruiranja mentaliteta jednog vremena.

Iz interesa što ga pokazuju ljudi najrazličitijeg porijekla i obrazovanja za sudjelovanje u ovom projektu, može se zaključiti da izlaz iz krize u koju je zapala historija u mnogim zemljama leži upravo u okretanju historičara čovjeku: ne kao nevažnoj i anonimnoj jedinki koja kroz život prolazi po inerciji, nego kao sudioniku i aktivnom tvorcu povijesti. U izboru tema i u načinu na koji se one prezentiraju uvijek mora u prvom redu stajati istinski, postojeći čovjek. Očito je to najefikasniji način poticanja interesa javnosti za našu znanost.

Austrijske političke prilike i jaka socijaldemokracija rezultirali su u historiografiji pojačanim interesom za prošlost austrijskog radništva, napose bečkoga. Sa već spominjanog bečkog instituta toj je temi najviše radova posvetio Ehmer, iako već i iz samih naslova možemo uvidjeti kako ih po cilju istraživanja ne treba strogo dijeliti od projekta o povijesti obitelji.⁹ No, manje ili više svi radovi austrijske socijalne povijesti mogu se uvrstiti u dva ili više istraživačkih područja, iz čega se donekle može vidjeti i njihova interdisciplinarnost. Osim Ehmera, radništvom se kao klasom, a ne samo radničkim pokretom, bave u Beču i neki drugi istraživači, tako npr. Gerhard Botz i Helmut Konrad.¹⁰ Slično kao i u nas, posebna se pažnja posvećena radničkom pokretu vidi i u većem broju specijaliziranih institucija za njegovo proučavanje. Pored Verein für Geschichte der Arbeiterbewegung, što se, pod vod-

⁸ Maria Gremel, *Mit neun Jahren im Dienst. Mein Leben im Stübl und am Bauernhof 1900—1930*, predgovor: M. Mitterauer, 1983; *Kreutztragen. Drei Frauenleben*, predg.: M. Mitterauer, 1984; Th. Weber (ur.), *Häuslerkindheit, Autobiographische Erzählungen*, 1984; M. Horner, *Aus dem Leben einer Hebamme*, ur. Ch. Hämerle, 1985; B. Wass, *Mein Vater, Holzknecht und Bergbauer*, predg. M. Mitterauer, 1985; E. Tesar (ur.), *Hände auf die Bank . . . Erinnerungen an den Schulalltag*, 1985.

⁹ Ehmer vodi dva projekta, kojima je cilj podjednako istraživanje radništva i obitelji: prvi je *Promjena strukture obitelji u Evropi* (do sada objavljeno: *Familienstrukturen und Arbeitsorganisation in frühindustriellen Wien*, Wien 1980), a drugi *Radnička obitelj u procesu industrijalizacije — usporedba Evrope i Engleske*, Ehmer je osim toga objavio *Sozial- und ökonomische Strukturwandel des Wiener Handwerks*, u: *Handwerker in der Industrialisierung*, ur. U. Engelhardt, Stuttgart 1985, te *Wiener Arbeitswelten um 1900*, u: *Glücklich ist, wer vergisst . . . ?*, n. dj.

¹⁰ G. Botz, *Bewegung und Klasse*, 1978; isti, *Mündliche Geschichte und Arbeiterbewegung. Eine Einführung in Arbeitsweisen und Themenbereiche der Geschichte »geschichtsloser« Sozialgruppen*, Wien-Köln 1984; H. Konrad, *Das Entstehen der Arbeiterklasse in Oberösterreich*, Wien 1981; isti, *Die internationale Gewerkschaftsbewegung zwischen den beiden Weltkriegen. Soziale Prozesse der Entwicklung der Arbeiterklasse im 19. Jahrhundert*. Bibliographie, Historiographie, Methodologie. Wien 1982; Konrad — Maderthaner, *Neuere Studien zur Arbeitergeschichte*. I Band: Beiträge zur Wirtschaft- und Sozialgeschichte, II Band: Beiträge zur politischen Geschichte, III Band: Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte, Wien 1984.

stvom Wolfganga Maderthanera bavi istraživanjem socijalnih pokreta, u Linzu postoji i Ludwig Boltzmann Institut für Geschichte der Arbeiterbewegung. Djelatnost se instituta očituje pogotovo u njegovoj ediciji »Materialien zur Arbeiterbewegung«.

Valja zapaziti da austrijski historičari ne gledaju na radničku klasu samo kroz njezinu borbu za emancipaciju, štrajkove i radničke novine, već nastoje što plastičnije prikazati njezin život što ga je tako sugestivno svojom kamerom početkom stoljeća zabilježio Hermann Drawe. Bijeda svakodnevice, nasuprot »snu« i nečijoj tuđoj »stvarnosti«, svakako više govori o položaju radničke klase od suhoparnih partijskih programa.

Uz dosad navedene teme, nedjeljivo se veže *povijest žena*. Istraživači, među kojima se ponovo ističu Mitterauer i Ehmer,¹¹ zanimaju se, čini se, pretežno za pitanje uloge ženskog rada u predindustrijskom i industrijskom društvu, ali se bave i temama položaja žene u obitelji i društvu uopće. Pada u oči da se austrijski socijalni historičari prilično angažiraju za drugačije poimanje tumačenja i vrednovanja ženskog doprinosa društva. Tako su, s predstavnicima nekih drugih društvenih znanosti, podvrgli kritici biologiističke postavke u zborniku što ga je uredio Hubert Ch. Ehalt,¹² a ženi u povijesti posvećen je i jedan broj časopisa »Beiträge zur historischen Sozialkunde«, namijenjenog u prvom redu nastavnicima.¹³

Naposljetku, kao zasebno područje interesa povjesničara, a na kojem je austrijska historiografija također otišla daleko ispred naše, valja spomenuti *gradsku povijest*, napose 19. i 20. stoljeća. Istraživanja su pretežno usmjerena na Beč, što je i razumljivo s obzirom na obilje i raznovrsnost tema i materijala što ih glavni grad nudi. U središtu pažnje su uglavnom niži slojevi stanovništva, teškoće i bijeda s kojima su se susretali.¹⁴ Razotkrivanjem ovog gotovo

¹¹ Mitterauer, Diktat der Hormone? Zu den Bedingungen geschlechtstypischen Verhaltens aus historischer Sicht, u: Zwischen Natur und Kultur, Zur Kritik biologistischer Ansätze, ur. Hubert Ch. Ehalt, Böhlau Verlag s. a.; Isti, Geschlechtsspezifische Arbeitsteilung in vorindustrieller Zeit, Beiträge zur historischen Sozialkunde 3/1981; Ehmer, Frauenarbeit in der industriellen Gesellschaft, na istom mjestu.

¹² Vidi bilj. 11.

¹³ Vidi bilj. 11. Osim navedenih članaka, u tom broju objavljeni su i ovi: Heide Dienst, Männerarbeit — Frauenarbeit im Mittelalter; R. Sieder, Hausarbeit oder: die »andere Seite« der Lohnarbeit; Birgit Bolognese-Leuchtenmüller, Berufliche Motivation und Arbeitseinstellung erwerbstätiger Frauen im 19. und 20. Jahrhundert. Ovaj izvanredno zanimljivi časopis u svakom je broju posvećen jednoj temi za potrebe nastave predmeta »Povijest i socijalna nauka«. Već i slučajni izbor pojedinih brojeva pokazuje širinu obuhvaćene problematike, pa dakle i onoga što se u školama obrađuje: Povijest sporta, Afrika — kontinent bez povijesti?, Glazba i društvene promjene, Brak i obitelj u starim kulturama, Narodna pobožnost, Glad, Povijest fotografije, Vrijeme metropola. Berlin — Beč — Budimpešta 1850—1914.

¹⁴ Renate Banik-Schweitzer — Gerhard Meissl, Industriestadt Wien, Wien 1983; Banik-Schweitzer, Wien wirklich, Wien 1983; Peter Feldbauer, Stadtwachstum und Wohnungsnot, Wien 1977; isti, Kinderland in Wien. Von der Armenkinderpflege zur Jugendfürsorge, Wien 1980; Michael John, Hausherrenmacht und Mieterelend, Wohnverhältnisse und Wohnerfahrungen der Unterschichten in Wien 1890—1923, Wien 1982.

nepoznatog Beča, prenapućenog, prljavog i siromašnog, socijalni historičari žele srušiti mit o metropoli umjetnosti, tolerancije i lagodnog života na razmeđu stoljeća.

Ne manje aktivni su i historičari koji se bave gradovima u ranijim razdobljima. Za intenzivno i sistematsko istraživanje gradova na području Austrije, pa i šire, naročito je zaslužan Wilhelm Rausch, predstojnik Ludwig Boltzmann Institut für Städtegeschichtsforschung u Linzu, koji ima svoj ogranak i u Beču. Pod njegovim vodstvom organiziraju se svake dvije godine simpoziji o povijesti gradova u određenom razdoblju, odnosno o pojedinim aspektima života gradova (ove se godine obrađuje tema: Gradovi i sol).¹⁵ Rausch je i izdavač opsežne Bibliographie zur Geschichte der Städte Oesterreichs¹⁶, a ujedno je i spiritus movens mnogih drugih projekata, od kojih su svakako najznačajniji Städteatlas i Städtebücher. Ovo prvo je veliki atlas koji ilustrira faze razvoja pojedinih gradova. Do sada ih je obrađeno 60, a planira se nastaviti rad još desetljećima, dok se ne dokumentira razvoj svih austrijskih gradova, gradića i trgovišta. Städtebücher, što ih od 1961. izdaje komisija austrijske Akademije znanosti pod uredništvom Alfreda Hoffmanna, a po uzoru na slično njemačko izdanje Ericha Keysera, obrađuju isto tako sva naselja gradskog tipa u pojedinim pokrajinama, navodeći najvažnije podatke i literaturu. Premda same po sebi ne bi mogle biti uvrštene u pojam socijalne historije, te su knjižice pomagalo bez kojega bi svakom socijalnom historičaru gradova bilo mnogo teže raditi.

Još jedan historičar čije se ime ne može preskočiti kada se govori o povijesti gradova svakako je Herbert Knittler, član Instituta za privrednu i socijalnu povijest bečkog sveučilišta. Njegovi brojni radovi obuhvaćaju najraznovrsniju problematiku vezanu uz urbane tvorevine u austrijskim zemljama srednjega vijeka i ranog novog vijeka.¹⁷

Suvremena interdisciplinarnost društvenih znanosti nalaže da se barem ukratko spomene djelatnost austrijske socijalne geografije koja se često, po metodama koje primjenjuje, sve teže razlikuje od socijalne historije, pogotovo u obradi gradske problematike. Najistaknutiji njezin predstavnik svakako je Elisabeth Lichtenberger, predstojnica Instituta za geografiju bečkog univerziteta. Ono što njezine radove čini bliskim historiografskima upotreba je teo-

¹⁵ S prethodnih simpozija objavljeni su zbornici u seriji Beiträge zur Geschichte der Städte Mitteleuropas: Die Städte Mitteleuropas im 12. und 13. Jahrhundert; Stadt und Stadtherr im 14. Jahrhundert — Entwicklungen und Funktionen; Die Stadt am Ausgang des Mittelalters; Die Stadt an der Schwelle zur Neuzeit; Kulturgeschichtliche Aspekte des Städtewesens im 17. und 18. Jahrhundert; Städtische Kultur in der Barockzeit; Das Städtewesen Mitteleuropas im 19. Jahrhundert (Linz 1963—1983).

¹⁶ Linz 1984.

¹⁷ Knittler, La città austriaca nel Basso Medioevo: costituzione e struttura sociale, con particolare riguardo alla problematica «nobiltà cittadina e borghesia», u: Aristocrazia cittadina e ceti popolari nel tardo Medioevo in Italia e in Germania, ur.: Reinhard Elze i Gina Fasoli, il Mulino, Bologna 1984; isti, Österreichs Städte in der frühen Neuzeit, separat bez oznake edicije, godine i mjesta izdanja, s opširno navedenom literaturom do 1983.

rije centraliteta i mikrotopografije. Iako su obje metode po svom postanku geografske (upravo je Lichtenberger jedan od tvoraca potonje), one nailaze na široku primjenu i u historiografiji. Dok teorija i metoda centraliteta utvrđuju stupanj važnosti nekog središta u odnosu na okolinu na temelju njegovih privrednih, društvenih, političkih, kulturnih, vjerskih i drugih funkcija, dotle mikrotopografija u gradskom tkivu pronalazi odraz društvenog i ekonomskog raslojavanja gradskog društva. Socijalna geografija sve češće u svoja istraživanja uključuje i faktor vremena, pa je za neke od metodološki suvremeno zasnovanih radova nemoguće utvrditi pripadaju li socijalnoj geografiji ili historiografiji. Barijere koje često onemogućavaju suradnju dviju srodnih znanosti u ovom su slučaju definitivno uklonjene.¹⁸

Želio bih, na kraju, kao medijevist, ukratko informirati o suvremenoj austrijskoj medijevistici, koja je u velikoj mjeri posvećena izučavanju socijalnih problema. Iako većinu radova objavljivanih po lokalnim časopisima i glasilima i dalje karakterizira tradicionalni, pozitivistički pristup prošlosti, u nekoliko se institucija promiče znanost o srednjovjekovnom društvu zasnovana na suvremenoj metodološkoj osnovici. Institut für mittelalterliche Realienkunde u Kremstu postavio si je za cilj prikupljanje i interpretaciju slikovnog materijala kao prvorazrednog izvora za proučavanje života u srednjem vijeku. Suradnici instituta Gerhard Jaritz i Albert Mühlner, zajedno sa studentima iz Graza i Salzburga, nedavno su pokrenuli projekt »Mobilitet u kasnom srednjem vijeku«, no rezultati do sada nisu objavljivani. Na Institut für historische Grundwissenschaft Univerziteta u Grazu Ingo Kropac vodi projekt kompjutorske obrade kasnosrednjovjekovnih urbara, u kojemu također sudjeluju studenti. Austrijska je medijevistika uvidjela da brži napredak počiva na timskom radu, pri čemu ne treba izbjegavati suradnju studenata, bez obzira na njihovu relativno slabu stručnu osposobljenost (situacija u Austriji nije nimalo bolja od one u nas). Studentima se, dakako, prepuštaju jednostavniji, »manuelni« poslovi, što u najmanju ruku štedi vrijeme ostalim suradnicima na projektu, a studentima omogućava da se upoznaju s osnovama znanstvenog rada. Efekti takve prakse za sada se u Austriji najbolje zapažaju u radu na usmenoj historiji, vjerojatno stoga što je ona najatraktivnija, ali i zato što zahtijeva najmanje teško usvojivih znanja (latinskog, paleografije).

Pored Knittlera, srednjovjekovnom se gradskom povijesti bavi i Ferdinand Opel iz Ludwig Boltzmann instituta u Beču.

Najreprezentativnije djelo suvremene medijevističke socijalne historije predstavlja knjiga urednika Harryja Kühnela »Alltag im Spätmittelalter« (Verlag Styria, Graz 1984). Pored Kühnela, tekstove za tu knjigu napisali su Helmut Hundsbichler, Gerhard Jaritz i Elisabeth Vavra. Bogato ilustrirana slikama koje nisu samo ures, nego i nedjeljiv dio izlaganja, knjiga obrađuje teme cijena, socijalne skrbi, ekologije, odnosa života i smrti, pobožnosti, odijevanja, prehrane, stanovanja, zdravlja, umjetnosti. Na oko 350 stranica autori su uspjeli obnoviti gotovo čitavo bogatstvo kasnosrednjovjekovnog života,

¹⁸ E. Lichtenberger, *Stadtgeographie*, Bd. 1. Begriffe, Konzepte, Modelle, Prozesse, B. G. Teubner, Stuttgart 1986, prvi svezak budućeg dvotomnog djela, s bogatom bibliografijom.

koristeći se materijalima uglavnom s austro-njemačkog područja. Pisana očito u duhu »Annales«, knjiga svjedoči o doista vrhunskim dometima austrijske medijevistike, koja se s uspjehom prihvaća i tako složenih problema kao što su mentalitet i svakodnevice.

Prošle je godine austrijska socijalna historija dobila i svoju sintezu: »Sozialgeschichte Österreichs« Ernsta Bruckmüllera (Herold Verlag, Wien-München 1985). Knjiga obuhvaća razdoblje od prvih tragova naseljavanja do suvremenog doba. Autor se sam smatra sljedbenikom Brunnera i njegove težnje da čovjeka prouči u svim oblicima udruživanja i područjavanja (obitelj, općina, župa, bratstvo, ceh, stranka, klasa, nacija...), no ujedno nastoji izbjeći nedostatke Brunnerova učenja (u prvom redu statičnost) i modernizirati pojmove i modele kojima se ovaj služio. Premda dostignuća američke »new social history« smatra značajnima (povijest obitelji, svakodnevice, žena, omladine), ne misli da je još moguće povući crtu i zbrojiti njezine rezultate, tim više što je broj autora koji se opredjeljuju za takav pristup povijesti svakoga dana sve veći, a novi rezultati sve brojniji. Stoga ih nije uključio u svoju knjigu, te ona na neki način predstavlja sintezu »klasične« socijalne historije, ili, kako je autor sam naziva, svjestan njenog izvjesnog konzervativizma, »predradnju za socijalnu povijest Austrije«. U svakom slučaju, to je djelo koje zaokružuje dosada postignuto i čini čvrst temelj za daljnji napredak socijalne historije.

Austrijska je socijalna historija očito u posljednjih dvadesetak godina doživjela velik pomak naprijed. Uzroci tome su različiti i teško je razlučiti koji je važniji: organiziranost znanosti u solidno ekipirane institucije, entuzijazam pojedinaca, dragocjena tradicija socijalnih istraživanja koja datira od vremena Carla Grünberga i Luda Moritza Hartmanna, historičara s početka stoljeća. Ne treba zanemariti čak ni jak utjecaj socijaldemokracije. Austrijski su socijalni historičari svakako uhvatili korak s najrazvijenijim historiografijama, prevladavajući prepreke »male historiografije« i uklapajući se, barem preko nekolicine istaknutih pojedinaca, u svjetsku povijesnu znanost.

Neven Budak

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje
Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1
Cijena ovog broja iznosi 3000 din.
Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.
Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1987.